

**ДО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ КАТЕГОРІЇ
ОЦІНКИ В СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ****Лариса ШУТАК, Галина НАВЧУК,**ВДНЗ України «Буковинський державний
медичний університет», Чернівці (Україна)
society@bsmu.edu.ua.**TO SOLVE THE PROBLEM OF RATING CATEGORY
IN MODERN LINGUISTICS****Larysa SHUTAK, Halyna NAVCHUK,**Higher State Educational Establishment of Ukraine
«Bukovinian State Medical University», Chernivtsi (Ukraine),
ORCID ID: 0000-0001-8038-4080; RESEARCHER ID: S-61-30-2016
ORCID ID: 0000-0002-4624-1796; RESEARCHER ID: S-61-40-2016**Лариса Шутак, Галина Навчук. К решению проблемы категории оценки в современном языкознании.**

Цель исследования. В статье рассматривается категориальный подход к изучению грамматической структуры, который активно используют в последние годы в украинском языкознании. Категориальная грамматика обусловила новый аспект анализа словообразовательных аффиксов – как средств категоризации значений непредикатных и предикатных компонентов базовых синтаксических структур, что позволило разделить грамматическую систему на три подсистемы – синтаксис, морфологию и словообразование, которым присущи свои единицы и категории. Это способствовало выделению категориального синтаксиса, категориальной морфологии и категориального словообразования. Именно разграничить словообразовательные категории сопроводительной предикатности, сформированные оценочными аффиксами существительных, оказалось довольно сложно. Для выяснения того, что же является основой словообразовательной категоризации субъективной оценки, в нашем исследовании сравнено и разрозненно понятия „оценочный”, „эмоциональный” и „экспрессивный” в пределах оценочной шкалы. **Методы исследования:** описательный – для описания основных теорий категориальной грамматики, процессов ее становления, причины выделения категориального синтаксиса, категориальной морфологии и категориального словообразования; сопоставления – для анализа, синтеза и обобщения основных лингвистических теорий, а также процессов, происходящих в пределах выделения понятий „оценочный”, „эмоциональный” и „экспрессивный”; методики лингвистического наблюдения, классификации и систематизации – для разделения форм, средств и методов в интерпретации семантической структуры слова и т.д. **Научная новизна.** Впервые сделана попытка систематизировать понятия „оценочный”, „эмоциональный” и „экспрессивный” в пределах эмоционально-экспрессивной шкалы. **Выводы.** Итак, категория оценки – неоднозначная категория современной грамматической системы. С одной стороны, исследователи выделяют отдельные функционально-семантические поля уменьшительности и уменьшительно-экспрессивности, а также функционально-семантическое поле увеличительности-экспрессивности, с другой – отождествляют понятия „эмоциональный” и „экспрессивный”. Дискуссионной также остается определение оценочной шкалы (с типами оценки "+ " и" -"). По нашему мнению, следует придерживаться позиции о выделении трех самостоятельных, преимущественно семантических категорий – оценочности (оценки), эмоциональности (эмотивность) и экспрессивности, которые отражают нейтральное употребление языка. Среди них наиболее расплывчатой есть категория экспрессивности, потому что она пересекается с двумя другими или с категорией эмотивности (эмоциональности), поскольку эмоциональность и экспрессивность как свойства лексических и других единиц тесно связаны.

Ключевые слова: категориальное словообразование, „оценочный”, „эмоциональный” и „экспрессивный”; эмоционально-экспрессивная шкала, субъективная оценка.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими завданнями. У сучасному мовознавстві виокремлюють традиційний та категорійний різновиди словотвору. На противагу традиційному словотвору, що вибудував свою систему, яка об'єднувала словотвірні типи в межах різних способів словотворення, категорійний словотвір ґрунтується на синтаксичних засадах і являє собою сукупність категорій трьох рангів: 1) непредикатного типу; 2) основної предикатності; 3) супровідної предикатності¹.

Нині у працях дослідників випрацьовано механізм формування словотвірних категорій усіх трьох типів. Словотвірні категорії непредикатного характеру утворюються в основних семантико-синтаксичних позиціях непредикатних компонентів – суб'єктній, інструмента-

льній та локативній. **Мета дослідження.** З'ясувати суть цього процесу, довести, що базове семантично елементарне речення у вихідній семантико-синтаксичній позиції розчленовується на два компоненти: означуване й означення. Далі означальний компонент або один із членів групи означення зазнає акцентування, унаслідок чого він формує кореневу морфему деривата, функцію означуваного компонента, що збігається із семантично-синтаксичною функцією відповідної синтаксеми в реченні, втілює суфікс чи префікс або префіксально-суфіксальну словотворчу пару². Для з'ясування того, що ж є основою словотвірної категоризації суб'єктивної оцінки, у нашому дослідженні порівняно й розрізнено поняття „оцінний”, „емоційний” та „експресивний” у межах оцінної шкали.

¹ Kolshanskij G.V. Sootnoshenie subjektivnyh i objektivnyh faktorov v jazyke [The ratio of subjective and objective factors in the language], Moscow Nauka, 1975, P. 28 [In Russian].

² Ibidem, P. 23–26.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Словотвірні категорії супровідно-предикатного типу визначають характер значення супровідного предиката базового словосполучення, що згортається в реальне слово в будь-якій позиції речення. Ці словосполучення являють собою особливу двокомпонентну одиницю, нерозкладний синтаксичний компонент, що є перехідною структурою між словосполученням і словом³. Опорний суб'єктивний компонент таких словосполучень стає кореневою морфемою іменникового деривата, а залежний, виражений переважно прикметником із квантитативним значенням, реалізують здебільшого словотвірчі суфікси і зрідка – словотвірчі префікси⁴.

Формування словотвірних категорій основної предикатності пов'язане з уживанням базового семантично елементарного речення, зокрема його предикатного компонента зі значенням дії або якісного стану, у комунікативній позиції теми, а відтак, у формально-синтаксичній позиції підмета наступного речення, що спричиняє перетворення дієслівного предиката базового речення на відпредикатний іменник, що відбувається за допомогою словотвірчих суфіксів, які нейтралізують визначальні дієслівні граматичні категорії і стають морфолого-словотвірними виразниками іменникових категорій⁵.

У процесі дослідження найскладнішим виявилось розмежувати словотвірні категорії супровідної предикатності, сформовані суфіксами іменників. Науковці кваліфікують їх лише як засоби категоризації кількісного значення супровідних предикатів, що послужило підставою для виділення словотвірної категорії (надкатегорії) кількості, у межах якої вирізняють підкатегорії (категорії) зменшеності, збільшеності, збірності та одиничності, а також умотивовано необхідність виокремлення словотвірної категорії експресивності⁶. Щоправда, тут же вказано на синкретизм значень категорій зменшеності та збільшеності, бо вони тісно пов'язані з позитивним та негативним суб'єктивним оцінюванням мовцем когось, чого-небудь. Зважаючи на ці значеннєві особливості, деякі дослідники вирізняли окремі функціонально-семантичні поля зменшеності та зменшеності-експресивності, а також функціонально-семантичне поле збільшеності-експресивності⁷. Не зовсім переконливим видається віднесення до надкатегорії (категорії) кількості категорії (підкатегорії) експресивності передую-

чим тому, що її ядро становлять суфікси, які спеціалізуються на вираженні лише експресивних значень, а в периферійній зоні перебувають словотвірчі суфікси, що поєднують кількісне та емоційно-експресивне значення.

Виклад основного матеріалу. Створити струнку класифікацію словотвірних категорій супровідної предикатності важко було ще й тому, що в сучасному мовознавстві досить суперечливо витлумачено співвідношення понять „оцінний”, „емоційний” та „експресивний”. Здебільшого вказують на зв'язок цих понять, але не отожднюють їх. Емоційне в мові завжди є експресивним, тобто служить для увиразнення, підсилення, але не кожне експресивне явище належить до емоційних. В емоційному завжди наявний компонент оцінки, воно виражає почуття, позитивне чи негативне сприйняття когось чого-небудь⁸. Тому поняття „емоційний” і „оцінний” нерідко живають як взаємозамінні. На думку інших, емоційність не завжди передбачає оцінність, проте вона являє собою „могутнє потенційне джерело оцінності”⁹. Безпідставним видається використання поняття „експресивний” замість „емоційний” чи „оцінний”, як то спостерігаємо в згаданих працях українських мовознавців¹⁰.

У сучасному мовознавстві відомі два основні підходи до визначення місця та ролі оцінного компонента в лексичному значенні слова. Одні дослідники надають йому самостійного статусу. Так, В.А.Звягінцев вважав, що емоційно-експресивні елементи не входять до лексичного значення слова. Він, зокрема, зазначав: „Цілком очевидно, що подібні додаткові експресивно-емоційні „співвідношення” не можуть бути поставлені в один ряд із тим предметно-логічним змістом слова, який зафіксований його значенням, не можуть входити як складники до значення слова, оскільки ці „співзначення” не є об'єктивними в мовному плані явищами”¹¹.

Цю думку поділяв і Є.Р. Курилович. Він спирався на те, що емоційно-експресивні елементи можуть розвиватися незалежно від предметно-логічного змісту слова і виявлятися поза ним через звукове оформлення. У деяких випадках емоційні елементи пов'язуються не зі словом, а з тими предметами, явищами, що їх дане слово називає. Звернено увагу і на те, що внаслідок уведення емоційно-експресивних елементів у значення слова „відбувається змішування об'єктивних і суб'єктивних планів”¹².

Такий підхід можна було б прийняти за умови ото-

³ Klimento N. F. “Pro vyvchennja semantyky slovotvornih odinic” [On the study of the semantics of word-forming units], *Slovotvirna semantyka shidnoslov'jans'kih mov* [Slavic semantics of East-Slavic languages], Kyiv, Nauk, dumka, 1983, P. 117 [In Ukrainian].

⁴ Kolshanskij G. V. Sootnoshenie subjektivnyh i objektivnyh faktorov v jazyke [The ratio of subjective and objective factors in the language], Moscow, Nauka, 1975, P. 23–28 [In Russian].

⁵ Ibidem, P. 28.

⁶ Kiseleva L. A. Voprosy teorii rechevogo vozdejstvija [Questions of the theory of speech influence], Leningrad, Izd-vo LGU, 1978, P. 145 [In Russian]; Kolshanskij G. V. Sootnoshenie subjektivnyh i objektivnyh faktorov v jazyke [The ratio of subjective and objective factors in the language], Moscow, Nauka, 1975, P. 26 [In Russian].

⁷ Bezpojasko O. K., Gorodens'ka K. G., Rusaniv's'kyj V. M. Gramatyka ukrai'ns'koi' movy. Morfologija [Grammar of the Ukrainian language. Morphology], Kyiv, Lybid', 1993, P. 92–95 [In Ukrainian].

⁸ Shvedova N. Yu., ed. Russkaja grammatika [Russian grammar], Vol. 1. Fonetika. Fonologija. Udarenie. Intonacija. Slovoobrazovanie. Morfologija [Phonetics. Phonology. Stress. Intonation. Word formation. Morphology], Moscow, Nauka, 1980, P. 48 [In Russian].

⁹ Gorodens'ka K. G. “Sintaksichni zasady kategorijnogo slovotvoru” [Syntactic principles of categorical word formation], *Naukovi zapiski Vinnic'kogo derzhavnogo pedagogichnogo universitetu im. M. Kocjubins'kogo. Serija: Filologija* [Scientific notes of Vinnitsa State Pedagogical University named after M. Kotsyubinskogo. Series: Philology], 2000, № 2, Vip. 2, P. 24 [In Ukrainian].

¹⁰ Bezpojasko O. K., Gorodens'ka K. G., Rusaniv's'kyj V. M. Gramatyka ukrai'ns'koi' movy. Morfologija [Grammar of the Ukrainian language. Morphology], Kyiv, Lybid', 1993, P. 92–97 [In Ukrainian]; Kolshanskij G. V. Sootnoshenie subjektivnyh i objektivnyh faktorov v jazyke [The ratio of subjective and objective factors in the language], Moscow, Nauka, 1975, P. 23–27 [In Russian].

¹¹ Shahmatov A.A. Sintaksis russkogo jazyka [Syntax of the Russian language], Leningrad, Uchpedgiz, 1961, P. 170 [In Russian].

¹² Lisichenko L. A. Leksikologija suchasnoi ukrai'ns'koi' movy. Semantychna struktura slova [The lexicology of contemporary Ukrainian language. Semantic structure of the word], Harkiv, Vishha shkola, 1977, P.71 [In Ukrainian].

тоження семантичної структури слова тільки з її об'єктивно-змістовим аспектом, а також визнання того, що людина пізнає навколишній світ безвідносно до себе. Насправді ж у процесі пізнання вона не об'єктивно вивчає явища навколишнього світу, а сприймає й фіксує певні відношення між собою і пізнаними фактами, оцінює роль тих чи інших предметів, явищ у своєму бутті, зіставляє цінність об'єкта з деякими стереотипами за певною оцінною шкалою, яка відображає суспільно прийняті норми уявлень про добро і зло, корисне і шкідливе, гарне і погане. Саме це і спонукало інших мовознавців увести оцінне значення до семантики слова. Їхня позиція сформувала суть другого підходу.

Людина, закріплюючи за певним явищем, предметом слово, не тільки називає їх, а й виражає своє ставлення до них. „Слова, – зауважує В.В. Виноградов, – перебувають у безперервному зв'язку з усім нашим інтелектуальним і емоційним життям”¹³. Причому у лексиці зафіксована не тільки суб'єктивна, а й суспільна оцінка. „Слово, – продовжує вчений, – переливається експресивними барвами соціального середовища. Відбиваючи особливості (індивідуальну або колективну) суб'єкта мови, характеризуючи його оцінку дійсності, воно кваліфікує його як представника тієї чи іншої соціальної групи”¹⁴.

Іншими словами, емоційно-експресивне відношення детерміноване світосприйняттям народу – носія мови, його культурно-історичним досвідом, системою наявних у суспільстві критеріїв оцінки.

Крім того, у сучасній семасіології простежуємо тенденцію досить широко інтерпретувати семантичну структуру слова. О.О.Потебня, розмежовуючи об'єктивне і суб'єктивне в семантиці слова, виділяв „дальше” і „ближче” його значення¹⁵. Д.М.Шмельов розглядав семантичний склад слова як особливу форму відображення предмета дійсності в свідомості, „як відношення між звуковим комплексом і поняттям та як віднесеність звукового комплексу до явищ дійсності”. Він наголошував: „Важливим у слові є не тільки його „предметне” значення (поняттєвий зміст), а й експресивно-стилістичне забарвлення в широкому розумінні”¹⁶.

Подібну думку висловлювали й інші дослідники. Так, наприклад, В.В.Виноградов вважав, що „значення слова визначає не тільки відповідність його тому поняттю, яке воно виражає, це значення залежить від експресивного і стилістичного забарвлення слова”¹⁷. О.С. Ах-

манова також указує на те, що стилістичне забарвлення нашаровується на власне лексичне значення.

До структури лексичного значення вводить емоційно-експресивне забарвлення й українська дослідниця Л.А. Лисиченко. Вона розглядає слово як мовний знак, що є двобічно визначеним: його зміст зумовлений відношенням до позамовної дійсності та системними зв'язками з іншими лексичними одиницями. Зважаючи на таку двобічну залежність, до найістотніших і загальних елементів лексичного значення Л.А. Лисиченко зараховує:

1). семантичні компоненти, зумовлені позамовними факторами: предметно-поняттєву віднесеність слова та емоційно-експресивні елементи;

2). семантичні компоненти, зумовлені позамовними внутрішньомовними факторами: стилістичну характеристику слова, його властивість сполучатися з певним колом слів та словотвірні зв'язки”¹⁸.

Розуміння емоційно-експресивного забарвлення лексем як компонента їхньої семантичної структури спричинене тим, що, „крім номінативно-класифікаційної діяльності свідомості, яка обслуговує пізнавальні потреби людини, для неї настільки ж природно реагувати на світ емоційно, кваліфікуючи означуване як приємне чи неприємне, корисне чи шкідливе”¹⁹.

У вивченні категорії оцінки (оцінності) однією з основних є проблема її структури. Вона має засадничий характер, бо від неї безпосередньо залежить потенціал засобів її реалізації.

На думку більшості дослідників, сфера будь-яких оцінних значень ґрунтується на опозиції „добре”/ „погане”. Залежно від способу отримання цих оцінних кваліфікацій розрізняють абсолютну й порівняльну оцінку. Перша „завжди передбачає оцінні стереотипи носіїв мови, що є однією з основних її ознак”²⁰. Друга спирається на порівняння²¹, суть якого полягає в тому, що оцінювана ознака, властивість порівнюється зі стандартом, зразком, що слугує за норму. Воно спричинило введення поняття „оцінна шкала” як імпліцитного елемента структури оцінки²². Ця шкала виконує роль „засобу створення емотивно- оцінних значень слів і виразів, містить не тільки вказівку на ступінь наростання / спаду якоїсь якості, а ще й відображає певну оцінну модифікацію цієї якості як стереотип (чи стереотипи), характерні для мовної картини світу певної лінгвокультурної спільноти, що істотно відрізняє її від власне оцінної

¹³ Vinogradov V. V. Russkij jazyk. Grammaticheskoe uchenie o slove [Russian language. Grammatical doctrine of the word], Moscow, Vysshaya Shkola, 1972, P. 21 [In Russian].

¹⁴ Ibidem, P. 21.

¹⁵ Telija V. N. Konnotativnij aspekt semantiki nominativnyh edinic [Connotative aspect of the semantics of nominative units], Moscow, Nauka, 1986, P. 118 [In Russian].

¹⁶ Shmelev D. N. Problemy semanticheskogo analiza leksiki [Problems of semantic analysis of vocabulary], Moscow, Nauka, 1973, P. 232 [In Russian].

¹⁷ Vinogradov V. V. Russkij jazyk. Grammaticheskoe uchenie o slove [Russian language. Grammatical doctrine of the word], Moscow, Vysshaya Shkola, 1972, P. 6 [In Russian].

¹⁸ Matveeva T. V. Leksicheskaja jekspressivnost' v jazyke [Lexical expressiveness in language], Sverdlovsk, 1986, P. 13-17 [In Russian].

¹⁹ Ibidem, P. 2-3.

²⁰ Klimentko N. F. “Morfemika i slovtvorennja jak chastyny kategorial'noї gramatyky ukraїnskoї movy” [Morpheme and word formation as part of categorial grammar ukrainian language], *Theses of the 3rd International congress of ukrainists, Harkiv, Movoznavstvo*, 1996, P. 204 [In Ukrainian].

²¹ Kolshanskij G. V. Sootnoshenie subjektivnyh i objektivnyh faktorov v jazyke [The ratio of subjective and objective factors in the language], Moscow, Nauka, 1975, P. 24 [In Russian]; Vol'f E. M. Funkcional'naja semantika ocenki (na materiale portugal'skogo jazyka) [Functional semantics of evaluation (on the material of the Portuguese language)], Moscow, Nauka, 1985, P. 12 [In Russian]; Klimentko N. F. Morphemika i slovtvorennja jak chastyny kategorial'noї gramatyky ukr. movy [Morpheme and word formation as part of categorial grammar ukr. languages], *Theses of the 3rd International congress of ukrainists, Harkiv, Movoznavstvo*, 1996, P. 15 [In Ukrainian].

²² Hidikel' S. S., Koshel' G. G. “Ocenochnyj komponent leksicheskogo znachenija slova” [Estimated component of the lexical meaning of the word], *Inostrannyj jazyk v shkole [Foreign language at school]*, 1981, № 4, P.49 [In Russian].

шкали»²³.

Більш поширеною є порівняльна оцінка. Проте її автори поділились на два табори в питанні про місце норми на оцінній (аксіологічній) шкалі, що зумовило дві концепції про структуру оцінки. Одні з них співвідносять норму з позитивним краєм шкали (знаком +). Отже, те, що відповідає нормі, виконує функцію позитивної оцінки, а те, що не збігається з нею, – негативної оцінки. Це дало їм підстави зробити висновок про двокомпонентну структуру оцінки: позитивну й негативну, яку відображають знаки + та -²⁴. Характерно, що з поняттям норми вони пов'язали і кількісну перевагу негативної оцінки над позитивною, і що знаки + та - не є абсолютно симетричними на оцінній шкалі в природній мові²⁵, тому що „добре” не завжди можна протиставити „поганому”, і що прагматичний аспект оцінки також не передбачає симетрії + / -²⁶.

Інші дослідники на оцінній шкалі між знаками + та - виділяють посередині третю точку, яка слугує відправним пунктом, еталоном, з яким пов'язують норму оцінюваної якості. Оскільки вона лежить посередині шкали, то її називають „серединною”, „нейтральною” або „нульовою”²⁷. Щодо неї в один бік визначають позитивну, а в інший – негативну оцінку. На такій аксіологічній шкалі ґрунтується трикомпонентна структура оцінки. Її покладено в основу виділення категорії оцінки. Позитивну і негативну оцінку, услід за іншими дослідниками, кваліфікуємо як два різновиди емоційної оцінки. Зважаючи на те, що серединна оцінка спирається на оцінні критерії набутого суспільного досвіду носіїв мови, її позначено терміном „раціональна оцінка”.

У жодній із праць, присвячених проблемам оцінки, не запропоновано шкали емоцій. Це пояснюють іноді суб'єктивним характером почуттів, вибірковістю сприйняття людиною навколишнього світу.

Дослідники виділяють від 35 до 150 і більше емоційних станів людини, які можна покласти в основу системи емотивних словникових позначок. Лінгвістичне розв'язання цієї проблеми залежить від ступеня розв'язання проблеми емоцій у психології та фізіології. На думку Р.Г. Аперсяна, „словник емоцій” налічує 5000 – 6000 термінів²⁸. Відсутність чіткого й вичерпного визначення емоцій ускладнює теоретичне обґрунтування і

побудову емоційної оцінної шкали.

Основною опозицією цієї шкали вважають протиставлення „схвалення / осуд”, яке позначають як + / - оцінку. Розподілити оцінні назви в межах емоційної „+” та „-” оцінки дуже непросто. Відома спроба виокремити відповідно 5 і 6 оцінних назв [6:18-19], що відповідає висновкові про асиметрію співвідношення між позитивною і негативною оцінкою. На них ґрунтується позитивна і негативна суб'єктивна оцінка, яку реалізують словотворчі суфікси.

Тип емоційної „+” оцінки (схвалення) об'єднує п'ять видів емоцій: 1) ласка; 2) грайливість; 3) захоплення; 4) схвалення, співчуття; 5) жарт. Тип емоційної „-” оцінки представлений шістьма видами емоцій: 1) осуд; 2) зневага; 3) приниження; 4) презирство; 5) лайка; 6) образа²⁹.

В українському мовознавстві кількісні параметри емоційної оцінної шкали також не встановлені. Крім згаданих видів емоцій, тут виділяють ще й такі, як пестливість, у межах позитивної оцінки, та огида, іронія, сарказм тощо – у межах негативної оцінки³⁰. На нашу думку, усіх цих назв емоцій достатньо, щоб висловити суб'єктивне ставлення людини до того, що вона сприймає в навколишньому світі, тобто її суб'єктивну оцінку.

Як уже зазначалося, у сучасному мовознавстві досі спостерігаємо нечітке розмежування понять „оцінний”, „емоційний” та „експресивний” і відповідно понять „оцінність”, „оцінка”, „емоційність”, „експресивність” тощо. Найчастіше ототожнюють поняття „оцінний” та „емоційний”, що цілком зрозуміло, адже суб'єктивна оцінка ґрунтується на різних виявах емоцій людини. Нерідко ці поняття об'єднуються в одне, унаслідок чого постає термін „емоційно-оцінний”³¹, емоційно-оцінний (одиночі, елементи, слова, назви, утворення, лексеми тощо), емоційно-оцінне (забарвлення, значення) і т.д. Діаметрально протилежною є думка, згідно з якою оцінність не завжди пов'язана з емоційністю³².

Деякі українські дослідники поняття „емоційний”, а відтак – і „оцінний” ототожнюють із „експресивний”³³. Щоправда, вони на це прямо не вказують. Зробити таке узагальнення можна на основі виділених функціонально-семантичних полів зменшеності-експресивності та збільшеності-експресивності, що об'єднують словотворчі

²³ Hidikel' S. S., Koshe' G. G. "Ochenochnyj komponent leksicheskogo znachenija slova" [Estimated component of the lexical meaning of the word], *Inostrannyj yazyk v shkole [Foreign language at school]*, 1981, № 4, P. 49–50 [In Russian].

²⁴ Grigor'ev V. P. "O vzaimodejstvii slovoslozhenija i affiksacii" [On the interaction of composition and affixation], *Voprosy jazykoznanija [Questions of linguistics]*, 1961, № 5, P. 13 [In Russian].

²⁵ Ibidem, P. 15.

²⁶ Ibidem, P. 14.

²⁷ Shahmatov A. A. *Sintaksis russkogo jazyka [Syntax of the Russian language]*, Leningrad, Uchpedgiz, 1961, P. 5 [In Russian]; Grigor'ev V. P. "O vzaimodejstvii slovoslozhenija i affiksacii" [On the interaction of composition and affixation], *Voprosy jazykoznanija [Questions of linguistics]*, 1961, № 5, P. 13 [In Russian].

²⁸ Apresjan Ju. D. "Pragmatika i leksikografija: pragmaticheskaja informacija dlja tolkovogo slovarja" [Pragmatics and lexicography: pragmatic information for an explanatory dictionary], *Propozicionnye predikaty v logicheskom i lingvisticheskom aspekte: Abstracts of Papers*, Moscow, IJA AN SSSR, 1987, P. 22 [In Russian].

²⁹ Pavlova N. M. O sootnoshenii ponjatij «jekspressivnost'» i «jemocional'nost'» i ob utochnenii ih lingvisticheskoj sushhnosti [On the relationship between the concepts of "expressiveness" and "emotionality" and about the clarification of their linguistic essence], Rostov-na-Donu, 1987, P. 32 [In Russian].

³⁰ Leont'ev A. A. "Obshhie svedenija ob asociacijah i asociativnyh normah" [General information on associations and associative norms], *In. Slovar' asociativnyh norm russkogo jazyka*, Moscow, Izd-vo MGU, 1971, P. 109 [In Russian].

³¹ Vil'chyn'ska G. P. Semantiko-slovtvorna harakterystyka ocinnnyh nazv osib v ukrai'ns'kij movi [Semantic-word-formation characteristic of appraisal names of persons in Ukrainian]: Diss. Candidate's thesis, Ternopil', Ternopil's'kij derzh. ped. in-t., 1996, P. 8 [In Ukrainian].

³² Berezhan S. G. O sinonimichnosti odnokorenyh slov s raznoj affiksacijoj chast'ju. Leksicheskaja sinonimija [On the synonymy of single-root words with different affixes. Lexical synonymy], Moscow, Nauka, 1967, P. 26 [In Russian].

³³ Bezpojasko O. K., Gorodens'ka K. G., Rusaniv's'kij V. M. Gramatyka ukrai'ns'koj movy. Morfologija [Grammar of the Ukrainian language. Morphology], Kyiv, Lybid', 1993, P. 92–97 [In Ukrainian].

суфікси із значенням суб'єктивної (позитивної та негативної) оцінки. Мають рацію ті, хто кваліфікує їх як поняття, по-різному пов'язані між собою. У тіснішому зв'язку з „експресивним” перебуває „емоційний”, тому що емоційні одиниці мови є водночас і експресивними, бо вони підсилюють, увиразнюють думку. Проте експресивне не завжди є емоційним, а отже, й оцінним³⁴.

Незважаючи на це, незаперечним у сучасному мовознавстві є виділення трьох самостійних, переважно семантичних категорій – оцінності (оцінки), емоційності (емотивності) та експресивності, які відображають нейтральне вживання мови³⁵. З-поміж них найбільш розпливчастою вважають категорію експресивності, бо вона перетинається з двома іншими³⁶ або з категорією емотивності (емоційності), бо емоційність та експресивність як властивості лексичних та інших одиниць тісно пов'язані³⁷. Інші заперечують проти виділення експресивності в окрему категорію, бо вона не має своїх засобів вираження, „якщо абстрагуватися від суфіксів так званої суб'єктивної оцінки”³⁸. На думку третіх, експресивність мовних висловлень слід визначати через їхнє протиставлення нейтральним висловленням. Це означає, що зміст категорії експресивності повинно становити усе те, що не нейтральне³⁹.

У лінгвістичній традиції категорії оцінності, емоційності та експресивності кваліфікують переважно як семантичні або семантико-стилістичні, тому що семантична характеристика в них є основною⁴⁰. Найбільш строкато витлумачена категорія експресивності. Русисти відносять її до розряду категорій семантичних, або лексико-семантичних⁴¹, синтаксичних⁴², функціональних, або стилістичних⁴³, прагматичних⁴⁴, комунікативних⁴⁵, комунікативно-прагматичних⁴⁶, естетичних⁴⁷ та ін. В українському мовознавстві експресивність має здебільшого статус семантико-стилістичної категорії⁴⁸. Статус емоційності та оцінності (оцінний) чітко не визначено навіть у фаховій енциклопедії „Українська мова”. Тут виділено лише емоційну лексику, що об'єднує слова, які мають у своєму значенні компонент оцінки, виражають почуття, позитивне чи негативне сприйняття дійсності⁴⁹, вказано на засоби, передусім словотворчі, що надають їй емоційного забарвлення, наголошено на її стилістичних функціях. Категорію суб'єктивної оцінки згадано принагідно, під час аналізу назв суб'єктивної оцінки – іменників, прикметників, прислівників та інших одиниць, що передають позитивну чи негативну оцінку якості предметів, ознак дії або стану, але зазначено, що виразниками оцінного значення виступають су-

³⁴ Chabanenko V. A. *Osnovy movnoi ekspresii* [Fundamentals of linguistic expression], Kyiv, Vishha shkola, 1984, P. 156 [In Ukrainian].

³⁵ Hidikel' S. S., Koshel' G. G. "Ochenochnyj komponent leksicheskogo znachenija slova" [Estimated component of the lexical meaning of the word], *Inostrannyj yazyk v shkole* [Foreign language at school], 1981, № 4, P. 36 [In Russian]; Pavlova N. M. O sootnoshenii ponjatij «jekspressivnost'» i «jemocional'nost'» i ob utochnenii ih lingvisticheskoj sushhnosti [On the relationship between the concepts of "expressiveness" and "emotionality" and about the clarification of their linguistic essence], Rostov-na-Donu, 1987, P. 18 [In Russian].

³⁶ Ibid, P. 20 (in Russian).

³⁷ Amol'd I. V. "Jemocional'nyj, jekspressivnyj, ocenochnyj i funkcional'no-stilisticheskij komponenty leksicheskogo znachenija" [Emotional, expressive, evaluative and functional-stylistic components of lexical meaning], *XIII Gercenovskie chtenija* [XIII Herzen's readings], Leningrad, *Inostrannyje jazyki*, 1970, P. 112 [In Russian]; Vasil'ev L. M. *Sovremennaja lingvisticheskaja semantika* [Modern linguistic semantics], Moscow, Vysshaya Shkola, 1990, P. 6 [In Russian]; Vil'chyn'ska G. P. *Semantiko-slovotvorna harakterystyka ocinnih nazv osib v ukrai'ns'kij movi* [Semantic-word-formation characteristic of appraisal names of persons in Ukrainian]: Diss. Candidate's thesis, Ternopil', Ternopil's'kyj derzh. ped. in-t., 1996, P. 43 [In Ukrainian].

³⁸ *Ukrains'ka mova: Enciklopedija* [Ukrainian language: Encyclopedia], Kyiv, Ukr. enciklopedija im. M.P.Bazhana, 2000, P. 208 [In Ukrainian].

³⁹ Pavlova N. M. O sootnoshenii ponjatij «jekspressivnost'» i «jemocional'nost'» i ob utochnenii ih lingvisticheskoj sushhnosti [On the relationship between the concepts of "expressiveness" and "emotionality" and about the clarification of their linguistic essence], Rostov-na-Donu, 1987, P. 20 [In Russian].

⁴⁰ Ibidem, P. 7.

⁴¹ Vasil'ev L. M. *Sovremennaja lingvisticheskaja semantika* [Modern linguistic semantics], Moscow, Vysshaya Shkola, 1990, 176 p. [In Russian]; Potebnja A. A. *Mysl' i jazyk. Jestetika i pojetika* [Thought and language. Aesthetics and poetics], Moscow, Iskusstvo, 1976, 614 p. [In Russian]; Hidikel' S. S., Koshel' G. G. "Ochenochnyj komponent leksicheskogo znachenija slova" [Estimated component of the lexical meaning of the word], *Inostrannyj yazyk v shkole* [Foreign language at school], 1981, № 4, P. 7–12 [In Russian]; Shingarev G. H. *Jemocii i chuvstva kak formy otrazhenija dejstvitel'nosti* [Emotions and feelings as a form of reflection of reality], Moscow, Nauka, 1972, 223 p. [In Russian].

⁴² Vihovanec' I. R. *Teoretichni zasady kategorijnoi gramatyky* [Theoretical fundamentals of categorical grammar], *Naukovi zapysky Vinnic'kogo derzhavnogo pedagogichnogo universitetu im. M. Kocjubins'kogo. Serija: Filologija* [Scientific notes of Vinnitsa State Pedagogical University named after M. Kotsyubinskogo. Series: Philology], 2000, № 2, Vip. 2, P. 3–6 [In Ukrainian]; Bezpojasko O. K., Gorodens'ka K. G., Rusaniv's'kyj V. M. *Gramatyka ukrai'ns'koj movy. Morfologija* [Grammar of the Ukrainian language. Morphology], Kyiv, Lybid', 1993, 335 p. (in Ukrainian).

⁴³ Apresjan Ju. D. *Pragmatika i leksikografija: pragmaticheskaja informacija dlja tolkovogo slovarja* [Pragmatics and lexicography: pragmatic information for an explanatory dictionary], *Propozicionnye predikaty v logicheskom i lingvisticheskom aspekte: Abstracts of Papers*, Moscow, IJa AN SSSR, 1987, P. 22–32 [In Russian]; Amol'd I. V. *Semanticheskaja struktura slova v sovremennom anglijskom jazyke i metodika ee issledovanija (na materiale imeni sushhestvitel'nogo)* [Semantic structure of the word in modern English and the methodology of its study (on the material of the noun)], Leningrad, Prosveshhenie, 1966, 192 p. [In Russian]; Bernshtejn S.B. *Ocherk sravnitel'noj grammatiki slavjanskijh jazykov* [Essay on the Comparative Grammar of Slavic Languages], Moscow, Nauka, 1974, 378 p. [In Russian].

⁴⁴ Amol'd I. V. "Jemocional'nyj, jekspressivnyj, ocenochnyj i funkcional'no-stilisticheskij komponenty leksicheskogo znachenija" [Emotional, expressive, evaluative and functional-stylistic components of lexical meaning], *XIII Gercenovskie chtenija* [XIII Herzen's readings], Leningrad, *Inostrannyje jazyki*, 1970, P. 110–117 [In Russian].

⁴⁵ Luk'janova H. A. *Jekspressivnost' kak semanticheskaja kategorija. Jazykovye kategorii v sintaksise* [Expressivity as a semantic category. Language categories in syntax], Novosibirsk, 1991, P. 3–21 [In Ukrainian].

⁴⁶ Leont'ev A. A. "Obshhie svedenija ob asociacijah i asociativnyh normah" [General information on associations and associative norms], *In. Slovar' asociativnyh norm russkogo jazyka*, [In the dictionary of associative norms of the Russian language]. Moscow, Izd-vo MGU, 1971, P. 5–17. [In Russian].

⁴⁷ Shmelev D. N. *Problemy semanticheskogo analiza leksiki* [Problems of semantic analysis of vocabulary], Moscow, Nauka, 1973, 150 p. [In Russian].

⁴⁸ Shahovskij V. I. *Jemotivnyj komponent znachenija i metody ego opisanija* [Emotional value component and methods of its description], Volgograd, VGGTI, 1983, P. 10 [In Russian]; Chabanenko V. A. *Osnovy movnoi ekspresii* [Fundamentals of linguistic expression], Kyiv, Vishha shkola, 1984, P. 156 [In Ukrainian].

⁴⁹ Ibidem, P. 157.

фікси з демінутивними та аугментивними значеннями⁵⁰, що дає підстави вважати згадану категорію лексико-словотвірною чи словотвірною.

Відома спроба представити емоційність як складову категорії експресивності, що спричинило широке витлумачення останньої⁵¹.

Нарешті, експресивність і емоційність було трактовано як самостійні, незалежні одна від одної категорії, як „дві важливі складові категорії виразності”⁵². Щоправда, експресивність у цій концепції було визначено як логічно нечленовані додаткові значення відтінки раціонального, а не емоційно-оцінного характеру⁵³.

Висновок. Отже, категорія оцінки – неоднозначна категорія сучасної категорійної граматики. З одного боку, дослідники вирізняють окремі функціонально-семантичні поля зменшеності та зменшеності-експресивності, а також функціонально-семантичне поле збільшеності-експресивності, з іншого – отожднюють поняття „емоційний” та „експресивний”. Дискурсивною є також визначення оцінної шкали (з типами оцінки „+” та „-”). На нашу думку, варто дотримуватися позиції щодо виділення трьох самостійних, переважно семантичних категорій – оцінності (оцінки), емоційності (емотивності) та експресивності, які відображають нейтральне вживання мови. З-поміж них найбільш розпливчастою є категорія експресивності, бо вона перетинається з двома іншими або з категорією емотивності (емоційності), бо емоційність та експресивність як власності лексичних та інших одиниць тісно пов’язані.

Larisa Shutak, Galina Navchuk. To Solve the Problem of Rating Category in Modern Linguistics. The aim of the study. The article deals with the categorial approach to the study of grammatical structure, which has been actively used in recent years in Ukrainian linguistics. Categorial grammar analysis led to a new aspect of formative suffixes and prefixes - as a means of categorizing nepredykatnyh values and basic components of predicative syntactic structures, enabling the division of the grammatical system of three subsystems - syntax, morphology and word formation, which has its own units and categories. This contributed to the distinction between categorial syntax, categorial morphology and categorial word-formation. It is difficult to delineate the word-building categories of the accompanying predicate, formed by the estimated affixes of the nouns. To understand what is the basis of categorization of subjective evaluation word creative in our study and compared separately the concept of “evaluative”, “emotional” and “expressive”; within the evaluation scale.

Methods of research: descriptive - for the description of the basic theories of categorial grammar, the processes of its formation, the reasons for the separation of categorial syntax, categorial morphology and categorial word formation; comparison - for the analysis, synthesis and synthesis of the main linguistic theories, as well as processes occurring within the distinction between the concepts of “evaluative”, “emotional” and “expressive”; methods of linguistic observation, classification and systematization - for the division of forms, means and methods in the interpretation of the semantic structure of the word, etc. **Scientific novelty.** For the first time an attempt was made to systematize the concept of “evaluative”, “emotional” and “expressive”; within the emotional and expressive scale. **Conclusions.** Consequently, the rating category is an ambiguous category of the modern grammatical system. On the one hand, researchers distinguish individual functional-semantic fields of diminution and diminution-expressiveness, as well as the functional-semantic field of magnification-expressivity,

on the other - identify the concept of “emotional” and “expressive”. It is also discursive to determine the assessment scale (with grades “+” and “-”). In our opinion, it is necessary to adhere to the position on the allocation of three independent, mainly semantic categories - evaluation (estimation), emotionality (emotionality) and expressiveness, which reflect the neutral use of language. Among them, the vaguest is the category of expressiveness, because it intersects with two others or with the category of emotionality (emotionality), because emotionality and expressiveness as the properties of lexical and other units are closely linked.

Key words: categorial word formation, “evaluative”, “emotional” and “expressive”; emotional and expressive scale, subjective assessment.

Шутак Лариса – кандидат філологічних наук, доцент кафедри суспільних наук та українознавства Буковинського державного медичного університету, автор близько 150 праць наукового, навчально-методичного та публіцистичного характеру, з яких 1 монографія, 3 розділи до двох колективних монографій, 5 навчальних та навчально-методичних посібників з грифом МОН та МОЗ України. Коло наукових інтересів: категоріальна граMATика української мови, порівняльне мовознавство, українська медична термінологія, лінгвопсихологія, українознавство в системі вищої освіти.

Навчук Галина – кандидат філологічних наук, доцент кафедри суспільних наук та українознавства Вищого державного навчального закладу України «Буковинський державний медичний університет», автор близько 140 праць наукового, навчально-методичного та публіцистичного характеру, з-поміж яких 1 монографія, 3 розділи до 2 колективних монографій, 3 параграфи до національного підручника з української мови за професійним спрямуванням, 2 навчальні посібники з грифом МОН України, 1 навчально-методичний посібник з грифом МОЗ України, 2 навчально-методичні посібники, видані за ухвалою ЦМК БДМУ, 2 відгуки на автореферати кандидатських дисертацій тощо. Коло наукових інтересів: синтаксис сучасної української мови, українознавство в системі вищої освіти, лінгвокраєзнавство, проблеми впорядкування української медичної термінології, культура мовлення медичного працівника, національно-мовне виховання у ВНЗ.

Shutak Larisa – Associate Professor of the Social sciences and Ukrainian studies Department in Higher State Educational Establishment of Ukraine «Bukovinian State Medical University»; she is the author 150 scientific, educational and critical publications, including 1 monograph, 3 sections in 2 monographs, 5 issues, which was approved by the Ministry of Education of Ukraine and the Ministry of Health of Ukraine. Research Interests: categorial Ukrainian grammar, comparative linguistics, Ukrainian medical terminology, lingvo-phycology, Ukrainian studies in higher education.

Navchuk Halyna – Candidate of Philology, Associate Professor of the Social sciences and Ukrainian studies Department in Higher State Educational Establishment of Ukraine «Bukovinian State Medical University»; she is the author of about 140 scientific, educational and critical publications, including 1 monograph, 3 sections in 2 monographs, 5 educational and teaching issues, which was approved by the Ministry of Education of Ukraine and the Ministry of Health of Ukraine. Research interests: Ukrainian, linguistic and cultural studies, problems of the research of Ukrainian medical terminology, the national language education in universities, categorial Ukrainian grammar.

Received: 15.06.2018

Advance Access Published: August, 2018

© G. Navchuk, L. Shutak, 2018

⁵⁰ Ibidem, P. 368.

⁵¹ Kovalik I. I. Pitannya slov'jans'kogo imennikovogo slovotvoru [Question of the Slavic Noun Word Formation], Ch.1, L'viv, Vid-vo L'viv, un-tu, 1958, P. 118 [In Ukrainian].

⁵² Ivin A.A. Osnovaniya logiki ocenok [Grounds for the logic of assessments], Moscow, Izd-tvo MGU, 1970, P. 109 [In Russian].

⁵³ Ibidem, P. 108